

ՆԵՐՍԷՍ ԱՇՏԱՐԱԿԵՑԻԻ ԳԱՆԻ ՄԸ ԿՈՆԳԱԿՆԵՐԸ

Ներսիս ծառայ Բրիտանիա եւ անհատանելի կառնոս Աստուծոյ Եպիսկոպոսայեան եւ Կոստանդնուպոլս Ամենայն Հայոց Մայրաքոյն Պատրիարք հասակագական նախանձաւ արքայոց արարեալեան մայր եկեղեցւոյ արքայ կարողիկի էջմիածնի:

Հարազատից սրբոյ Առաքելական եկեղեցւոյ Հայոց եւ սրբոց Լուսաւորչացն նորին սրբազան առաքելոցն Թադդէոսի եւ Բարդուղիմէոսի եւ առաքելաւորացն նախաւայրապետի մերոյ սրբոյն Գրիգորի մեծի պարթեի մեծապատիւ Յովսէփի եւ Ջաբրաիլի եւ Մարգար խանից նաեւ պատուաւորման մականոսի Սիմօն, Գէորգ Եղիազարեան, Աւետիս մականոսի Անանեան, Յարութիւն Պապալանեան եւ մականոսի խաչատուր մականոսի Պետրոսեան արքայ ազայից նուիրեմք զաղօղոյն Յիսուսաւանդ հանդերձ Աստուածային բազմապատուի օրհնութեամբք, եւ ծանուցանեմք զի որպէս եւ յայտնեցեալ է ձեզ ամենեցուն յետ վախճանի նախորդ վիճակաւորին վանից Սրբազան Առաքելոյն Թադդէոսի յատկացեալ վիճակի անցն յազապս առ ի նմանէ ձեռնացալ զոյրց զբաւականեցալ եւ նրիթեղիկաց նմանօրինակ մեզ եւ յայտնեալ է նորոգ վիճակաւորն այնմ սուրբ վանից եւ նորուն վիճակի վիճակաւոր սրբազան Սահակ եպիսկոպոսն Սաղունեան մի զկնի միայ զբուրթեալ իւրով իրբե թէ պաշտօնեալ հանգեալեալ Նիկողայոս եպիսկոպոսն Յովսէփն Թադդէոսի եւ զամենայն զգաւար զբաւմոց նորա եւ եղեալ նրիթեղիկաց յորում ժամանակի մեք գտնով ի Թոֆլիզ քաղաքի այն ինչ սպասեմք լիազոյն հաւատարի տեղեկութեանց համաւոցն տալածեցնող եւ առ մեզ եւ հասեալոց բերանացի պատմութեամբ եկողացն Դուրիժոյ եւ զբուրթեմք սրբազան Սահակ եպիսկոպոսի առ մեզ որպէս գրէ եւ ինքն Սրբազան Սահակ եպիսկոպոսն յիշեալ Յովսէփ Թադդէոսեան պաշտօնեալ հանգուցեալ նրիկողայոս եպիսկոպոսի փախստեաց եկեալ հասեալ ի սուրբ էջմիածին մատուցեալ էր զբողոքագրի ի Սինօզն սրբոյ էջմիածնի առաւել յոյժ զգալի պատմաբանութեամբ:

Վասն ստատկազին տանջանաց իւրոց ի խոտազոյն վրէժինդրութեանց Սրբազան Սահակ եպիսկոպոսի որպէս հաւատարի ապացոյց իւրումն տանջանաց ցուցանելով զթափեալ եղեղունսն մատանց ոտիցն իւրոց. ոյր աղազաւ Սրբազան Սինօզն էջմիածնի զբուրթեմք իւրով առ մեզ ի Թոֆլիզ քաղաք տուեալ զտեղեկութիւն վասն ծանրալուր պատժոց նորա խնդրեալ էր ըզհամաձայնութիւն մեր յաղաքս առաքելոյ վասն քննութեանց եւ հաւատութեանց զմի եպիսկոպոս կամ վարդապետ եւ կամ աստիճանաւոր ոք ի Թաւրիզ յաղաքս ստուգելոյ զգրեալ հանգամանսն սրբազան Սահակ եպիսկոպոսի զառաւել զգալի զանգաւ տանսն Յովսէփայ Թադդէոսեան յիւրումն ծանրալուր բողոքագրութեան Այնմ խորհրդածութեան Սինօզի էջմիածնի թէպէտ համաձայնեցալ եւ մեք զի առաքելոց Սինօզն զմի կամ երկու արժանաւոր անձինս յաղաքս հասու լինելոյ իսկութեանց զբերեցելոցն ի յիշեալ Սրբազան Եպիսկոպոսն եւ զբերեցելոցն ի բողոքաւոր Յովսէփայ Թադդէոսեան սակայն նոյն ինքն Սինօզն յետ ընկալելոյ զմեր համաձայնութիւն աշխդ իւրով արժանաւոր խորհրդածութեամբ արժան էր գտեալ սպասել մերում վերադարձին ի Թոֆլիզոյ. ըստ որոյ ի ժամանելն մեր ի սուրբ էջմիածին յայտնեալ մեզ վասն իւրումն լուսազոյն եւ խորհրդածութեանց վասն ոչ բարձրացուցանելոյ զանարժան հուշակն անօրինակ ցաւելի անցից ի միջի հոգեւորականաց եւ մարմնաւորականաց մեր ազանց մեք եւ առաւել բարեգոյն համարելով զերկրորդ խորհրդածութիւն Սինօզի էջմիածնի լուս համարեցաք զոչ առաքելն աստուած վասն վերաքննութեանց զհոգեւորականս կամ զայլ աստիճանաւորս որոց հուշակն զօրէ ծանրացուցանել զվճառապատմութիւն առաւել քան որքան մարթ է զմտաւածն:

Եւ ըստ սրում միաձայն աղազակ Յովսէփայ Թադդէոսեան առաջին այն է թէ առանց իրաւացի վերաքննութեանց չարաչար տանջեցին զինքն ստատկազին խոտա-

հատ թֆանքը մի հատ զայֆի աղօրի մի հատ պղնձեայ քեթիլ երկու թատ խառայ կապայ, մի մահուդ երեսով քուրք, մի հատ թեւաւոր չուխայ թէվրիզոյ, եւ այլ մանր մուշի իրա որ ոչ է ի միտու։ Այն մուճարէն Աւագ խանեան Աւագն էր առեալ այսոցիկ գրեցելոցն խաչոյ զամբարեանն քաջ աեւ ղեկն է եւ գիտէ որ է փնտայ Յովսէփայ, որն ասաց խաչունէն թէ ես ոչինչ ի յայտ չեմ ածեալ զու եւս ի յանցն մի առ։

Արտաւոյ աշպիտի անկանոն վկայութեանց գրեալ էին և զայս վկայութիւն իւրեւ թէ եղեալ է ի պահարարի վանիցն հարիւր թուաման դրամ գործ, Թագդէոս կառուարիչն վանեց յետ վախճանի վիճակաւորին տարեալ տուեալ է Յովսէփ խանին Մովսէսեան։

Եւ ինքն Սահակ եպիսկոպոս այժմ գրէ մեզ ի 15. դեկտեմբերի անցեալ 1851 ամի համար 246. թէ բազումք են որք վկայն վասն դրամոյ հանգուցեալ Նիկողայոս եպիսկոպոսի թէ թաւրիզեցիք և թէ այլք թէ ունեցեալ է հանգուցեալն զբաւական դրամս և Թագդէոս խանն Աւագելեան տուեալ է նմա երեք հարիւր թուաման վասն շինութեան զանդակատանն վանից որպէս և Սիմոն վարդապետն Տ. Գաւթեան մինչ էի ես յաթոռն պատմեաց. ինձ հաւաստաւ պէս և կարէ սրբազնակատար Օծութիւն ձեր ի նմանէ տեղեկանալ։

Զայս ամենայն ասեմ թէ կողոպտեալին երկօքին եղբարքն, թողում ասեւ զկողոպտեալ վանիցն և մնալն վանից թափուր յամենայն ընչից որոց ամենից գրաւոր գործառնութեանց և վկայութեանցն երգամար արարեալ զգործ մատուցանեմ ընդ սմին մերում գրութեան վասն ընթիւնելոյ և հասու լինելոյ և առնելոյ զտնօրէնութիւն ուստի և յանձն առնեմ Սրբազնութեան ձեր զայս ամենայնի ի պէտս խրատուց ձերոց և կարգադրութեանց թերեւ իր ինչ գոյացել սակս շինութեան և նորոգութեան քայքայեալ վանուց։

Ըստ յառաջարկելոյ Սահակ եպիսկոպոսի մեք հարցեալ ի Սիմէոն վարդապետէ Տր. Դաւթեան այժմ եպիսկոպոսի վասն տեղեկութեանց նորա ի մասին կալից Նիկողոս եպիսկոպոսի նա պատմեաց մեզ թէ արդարեւ ասացեալ է ինքն սրբազան Սահակ եպիսկոպոսին զի հանգուցեալ Նիկողոս եպիս-

կոպոսն ունենալով զպանջողութիւն ի Սարգիս եպիսկոպոսէ նախաձեռն վանից ընկաւեալ է ի նմանէ ի տեղի պարտուցն նորա ինքեան մի արծաթեայ բուռվառ մի ձեռն խաչ արծաթեայ թիւիւ. մի խաչ առանց պատուանդանի երկու երեսն կանաչ ըստ ոմանց համարեալ խաչ ոսկի և ըստ ոմանց պղինձ։ Նաև Խարայէ եպիսկոպոսն առաջնորդն թողեալ ի վերայ վանիցն պարտք հազար հարիւր թուաման և ինքն Սիմէոն եպիսկոպոսն այժմ առաքեցեալ գլով նուիրակ սրբոյ էջմիածնի հրամանաւ հանգուցեալ կաթոն ղիկոսին ի մասին վճարաց այնմ պարտուց տուեալ Նիկողայոս եպիսկոպոսին յարգեանց նուիրակութեան երեք հարիւր թուաման թէվրիզոյ, նաև յանձնեալ նմա զնուիրակութիւն Սալմաստու զի հաւաքեացէ նա ինքն ի մասին վճարաց հազար հարիւր թուաման պարտուցն. այլ թէ որքան ինչէ հաւաքեալ չէ յայտնի ինքեան. միայն վկայէ թէ փոխանակ հազար հարիւր թուաման պարտուցն իրաւադատութեամբ զենպիրաց հատուցեալ են հինգ կամ վեց հարիւր թուաման միայն. և զենկուցեալք եւս նուիրեալ են վաթսուէ թուաման. եւ վասն հատուցմանց նշանակեալ պարտուցն Նիկողայոս եպիսկոպոսն իրաւունք է համարեալ ի մնացորդաց Խարայէ եպիսկոպոսի առնուլ վասն իւր զմի վիշապագլուխ արծաթեայ ճաւաղանն նորա, և զերկու արծաթեայ ճաւաղանն խաչ հանդերձ պատուանդանաւ ոսկեզօծք, մի արծաթեայ ոսկեզօծ աղանի հանդերձ պատուանդանաւ, մի լոսնածե նշանականապարզ որպէս դրեցեալ ի Շահէն պարսից իբրև զնելի ի վերայ վեղարին, մի արծաթեայ միժ տուփ քթախոտի։

Ունեցեալ է Նիկողայոս եպիսկոպոսն նաև մի շուրջառ զկապայ մի իմիփորոն երեք կըւպոքաւ մի փորուրար գործ թաւրիզու ժողովարդէն են զնեալ վասն վանից սուրբ Մարգրէոս Առաքելոյ, ընդ որոց և մի փորուրար մի զոյգ պապեան, մի վակաս ասղնեգործ, մի շապիկ ժամարարի և մի արծաթեայ զօտի. Այլև բերեալ է ընդ իւր ի սուրբ էջմիածնայ մի թագ մարգարտագրար կաթմիր ասկւպեայ, մի իմիփորոն սպիտակ խաչքն զարդարեալ աղամբք։ Ունեցեալ է հանգուցեալն նաև երեք մատանի մինն անձնական իւր կապուտ եաղութ և երկուքն յիւրայէլ եպիսկոպոսէ մնացեալք մին խա-

չաձև կարմիր եազուլի և մինն բոլորակ նոյնպէս կարմիր եազուլի ունեւոր ի վեւրին կողմն թաղանձ մանր ակամար: Մի պանակէ իւրայլն եպիսկոպոսին և մի պանակէ ևս իւր անձնական:

Ասէ Սիմէօն եպիսկոպոսն թէ յիւնեւն իմ ի վիճակ պարզեւեաց ինձ Նիկողայոս եպիսկոպոսն զքանի խոշոր արծաթեայ զարֆ զանվայի և ես թողի առ նա զի ի վերադառնալս ընկալայց, այլ ոչ յաջողեալ ինձ ընկալնուլ զայն մնաց առ յիշեալ եպիսկոպոս և որպէս կարողանամ մտածել թուի ինձ լինիլ տասն և չորս այլ այժմ լսեմ թէ չինդ հատն միայն գտանի ի միջի կայից հանգուցելոյն: Ունէր ասէ հանգուցեալն նաեւ մի մեծ տուրբին և մի արծաթեայ կաղամար գօտի դնելոյ: Վկայէ Սիմէօն եպիսկոպոսն նաեւ վասն անհարստութեանց հանգուցեալ Նիկողայոս եպիսկոպոսի ասելով թէ ինքն եղեալ է առ Նիկողայոս եպիսկոպոսն ի վեց տարի և չէ տեսնալ աչօք իւրովք և չէ լսեալ ականջօք իւրովք երբէք ի բանից բերանայ Նիկողայոս եպիսկոպոսի թէ իցէ գտանեցեալ հանգուցելոյն հարստութիւն մեծ կամ փոքր և թէ ի գալն հանգուցելոյն ի տեսութիւն մեր ասացեալ է ինքն նմա թէ ընդդէր այլքան անապանեցեր զալուստ քո ի տեսութիւն կաթողիկոսին և պատասխանեալ է թէ չգիտես դու իմ որպէս տութիւնն յորժամ չ'ունեմ զծախայկս որպէս կարէի գալ և եղև զի այդ քո բան ասաց ինձ Մակուսայ խանի և ես պատասխանեցի թէ դու գիտես որ ես կարողութիւն չունեմ որպէս կարացից գնալ յորժամ նա հրամայեաց ինձ թէ ես չուզեմ ի ձէնջ զձեր հարկն դու զայն պիտոյացուցեալ վասն քո գնալ ի տեսութիւն կաթողիկոսին և ես այժմ ասն կարողացայ դալ:

Եւ ըստ այսոցիկ հանգամանաց որովհետեւ այլք մեր օհանթ անձինք գտանին ընդ ըամբասանօք պաշտօնատարացն հանգուցեալ Նիկողայոս եպիսկոպոսի թաղդէսն քահանային և եղբօր նորա Յովսէփայ թաղդէսական որպէս և ի գրութիւնս ոմանց ընթերցեալ լինի թէ թաղդէսն քահանայն և Յովսէփ եղբայրն նորա փնտառկար են գտեալ և կողոպտել հարստութեանց Նիկողայոս եպիսկոպոսի և սրբոյ վանիցն թաղդէսի առաքելոյ վասն լուծանելոյ որքան և կարելի գտանիցի զչար հոգական

վասն հարստութեանց վանիցն կամ Նիկողայոս եպիսկոպոսի և չկարծես հասարակաց յաղաքս զինչութեանց և որքանութեանց իսկութեամբ եղելոցն և կարծեցեալ յափշտակութեանց երկուց եղբարց զհամբաւեալ հարստութիւնս վանիցն և վիճակաւորի հանգուցելոյ ձեր արժանանձնութիւն վասն Աստուծոյ և վասն պաշտպանութեան իրաւանցն և արդարութեանց պատուելով զայս մեր կոնդակ լինիլք միաբանութեամբ ունեւոր ընդ ձեզ և զվաղածանօթ հարազատն մեր աղայ Առաքելն մինասեանց և զերեցեփոխանն եկեղեցւոյն և զաւագ քահանայն մանրամասնեալ հետազօտութեամբ ըստ ամենայն կարողութեանց ձերու՝ մըստաց և խորհրդոց և արդարասիրութեան կամաց պաշտօն Աստուծոյ համարեցիք լուսարանել զամենայն ճշմարտութիւն վասն իսկութեանց եղելոցն ի վանսն յառաջ քան զվախճան Նիկողայոս եպիսկոպոսին և վասն պակասելոցն յայնցանէ յետ վախճանի նորա և ի զիր հանեալ իսկութեամբ առաքելք ջիք առ մեզ ձեր ամենեցուն ստորագրութեամբ:

Առաքելմ ձեզ վասն ձեր վերաքննութեանց նաեւ զցուցեալ տրեցեալ մեզ ի Յովսէփայ թաղդէսեան վասն զուսարաց դրամոց և զանապան նիւթեղինաց յետ վախճանի Նիկողայոս եպիսկոպոսի որպէս թէ ստացելոց ի Սահակ եպիսկոպոսն որոց ևս զիսկութեանցն խնեմք ծանուցանել մեզ:

Ընդ այսմ գրեցաք մեք և նորուն բարձր ծննդեանն Գեներալ կօնուլին և խնդրեցաք լինիլ պաշտպան ձեզ և իրաւանց և արդարութեանց դատապարտելոցն ըստ պահանջելոյ հարկի քրիստոսական հրամանաց որ տէր և պաշտպան է ամենայն իրաւանց և արդարութեանց և ոչ զոյ ազնաւորին առաջի նորա:

Յամի ազգական 1301, և փրկական 1852

Հմր. 380.

Նոյեմբեր 29:

ԿԱՅՈՒՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ն Ե Ր Մ Ե Ս

(8)

Հրատ. Կ. Բ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ